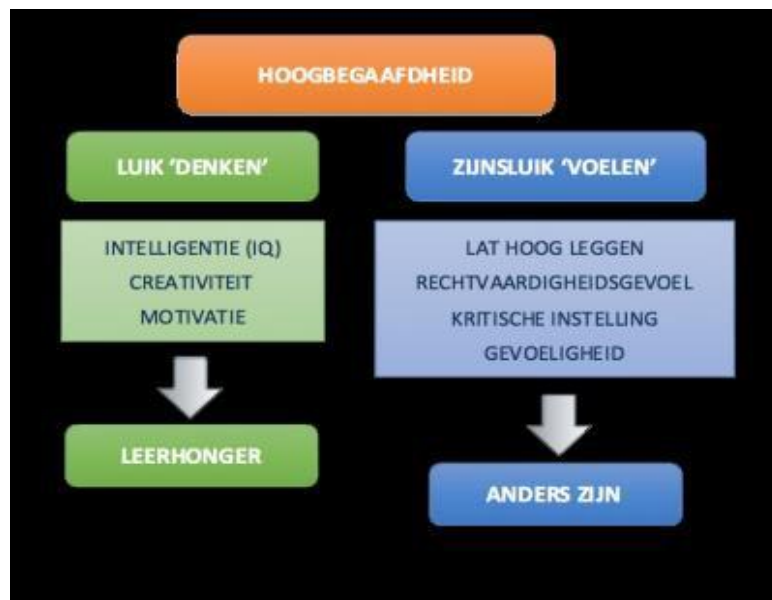


VIA Hageveld

In 2012 zijn we op College Hageveld in Heemstede gestart met een voltijds onderwijsstroom op vwo-niveau: VIA Hageveld. VIA, weg in het Latijn, staat voor je eigen route op weg naar het vwo-diploma. We willen zoveel mogelijk inspelen op de individuele leerbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Daarbij baseren we ons op wetenschappelijke en praktijkkennis. In het stuk hierna zullen we ingaan op wetenschappelijke kennis en de praktische uitwerking in onze onderwijsstroom.

Achtergrond: de ontwikkelingsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen

Prof. Dr. Tessa Kieboom, leider van Excentra in Antwerpen, ontwierp een overzichtelijke typering van hoogbegaafdheid, zie afbeelding hieronder:



Aan de ene kant staat het 'denkluik' met als belangrijke kenmerken een hoge intelligentie, creatief denkvermogen en een hoge motivatie. Onder de juiste voorwaarden uit zich dit in een grote 'leerhonger'. Op school kan helaas niet altijd aan al deze voorwaarden voldaan worden. Hierdoor kan de leerhonger naar de achtergrond zijn geraakt. Aan de andere kant staat het zijnsluik: zichzelf een hoge lat opleggen, een sterk rechtvaardigheidsgevoel, een kritische instelling jegens zichzelf maar ook jegens de (school)omgeving en een hoge gevoeligheid.

Deze leerlingen ontwikkelen zich vaak sterk asynchroon. Dat wil zeggen dat de cognitieve, sociale én emotionele ontwikkeling ver kunnen afwijken van die van leeftijdgenoten. Maar ook binnen één domein bij één leerling kunnen grote verschillen bestaan. Wel de wiskunde van de bovenbouw vwo (passief) kunnen volgen, maar nog niet de tafel van 8 vlot kunnen gebruiken, of goed kunnen spellen.

Bij onderwijs aan meer- en hoogbegaafde leerlingen is het noodzakelijk rekening te houden met beide 'luiken'; het één gaat niet zonder het ander.

Onderzoek van Heleen Wientjes (IVLOS, Universiteit Utrecht) bracht de drie belangrijkste kenmerken van onderwijs aan meer- en hoogbegaafde leerlingen aan het licht (het denkluik):

- Ze denken conceptueel, en leren dus van geheel naar deel. De manier waarop de lesstof meestal wordt aangeboden sluit niet aan bij de manier waarop deze leerlingen leren. Zij leren vanuit de context naar de concrete kennis die nodig is om een opdracht af te ronden. Dit tegenover de gangbare benadering waarin de 'toepassingsopdracht' vaak het toetje van het hoofdstuk is.
- Ze leren graag onderzoeks- en ontwerpgericht, dus op de hogere niveaus van de taxonomie van Bloom. Ze willen nieuwe kennis meteen in de context begrijpen en toepassen.
- Ze hechten veel belang aan autonomie. Ze hebben vaak een eigen beeld van hoe een opdracht aangepakt kan worden en willen dit ook graag toepassen om te ontdekken of het zo kan werken. Ze willen dingen op hun eigen manier doen, zelf keuzes maken, enzovoort.

De eerdergenoemde sterk asynchrone ontwikkeling van de leerlingen leidt op school vaak tot problemen. Het leren is meestal georganiseerd in een jaarlaag-klassensysteem dat is afgestemd op het dan geldende gemiddelde niveau. Op sommige vlakken lopen deze leerlingen (ver) voor; taken op een wat hoger abstractieniveau voeren ze makkelijk uit. Hun basiskennis van bijvoorbeeld taal en rekenen kan daarentegen grote hiaten vertonen. Dit heeft deels te maken met de motivatie voor 'routinematige' leertaken. Een taak die teveel 'op zichzelf staat' en voor de leerling niet bijdraagt aan de oplossing van een voor hen relevant probleem zullen ze slechts met moeite gaan uitvoeren. Dit is vaak het geval met leertaken die worden aangeboden vanuit het deel naar het geheel. Door vanuit geheel naar deel te werken kan de relevantie van het beheersen van een bepaalde vaardigheid vaak beter duidelijk worden gemaakt.

Ook ontwikkelen meer- en hoogbegaafde leerlingen op de basisschool vaak weinig tot geen leerstrategieën. Dit was daar ook niet nodig; vaak was één keer kijken of oefenen genoeg om een goed resultaat te halen. In het voortgezet onderwijs blijken ze hier niet genoeg aan te hebben. Een taak niet in één keer met een heel goed resultaat kunnen afronden kan gevoelens van falen oproepen en leiden tot het vermijden van nieuwe uitdagingen.

Kenmerken van het onderwijs en de begeleiding van VIA Hageveld

Onderwijs

Bij het vormgeven van het onderwijs en de begeleiding houden we, zoveel als praktisch mogelijk is, rekening met de wetenschappelijke kennis over de leerbehoeften van onze doelgroep. Het programma van VIA Hageveld wordt daarom, daar waar mogelijk, in de vorm van grote vakoverstijgende onderzoeks- en ontwerp opdrachten aangeboden. Deze opdrachten worden prestaties genoemd. Kennis wordt hier in een zo realistisch mogelijke context, op een zo hoog mogelijk abstractieniveau verworven.

Om aan de autonomiebehoefte tegemoet te komen, zijn deze opdrachten open en bieden zoveel mogelijk keuzemogelijkheden (in onderwerp, manier van uitwerken, enzovoort). Veel van deze opdrachten worden in groepjes uitgevoerd. Er wordt in de prestaties en daarbuiten expliciet aandacht

besteed aan het aanleren van leerstrategieën die de leerlingen moeten gebruiken. Zowel bij het werken aan deze opdrachten als bij meer ‘reguliere’ taken zoals het leren voor een toets.

Niet alle kerndoelen en eindexamentermen van het vwo kunnen door het werken aan prestaties worden doorgewerkt. De stof waarvoor dit geldt, wordt op een compacte, meer ‘reguliere’ manier aangeboden en verwerkt door de leerlingen. Daarbij proberen we zoveel als haalbaar is te differentiëren: leerlingen kunnen verbreden (extra vakken doen) of versnellen (vakken eerder afronden). Er is ook aandacht voor onderwerpen die buiten het reguliere vwo-curriculum vallen. Dit kan bij de onderwerpkeuze voor de prestaties maar ook in de vorm van gastlessen, bijvoorbeeld door wetenschappers die komen vertellen over hun onderzoek, door lessen over de Perzische cultuur of door een bezoek aan een imker.

We hebben een uitgestelde profielkeuze in de bovenbouw. De leerlingen kiezen pas in de loop van het vierde schooljaar een definitief vakkenpakket. We sluiten het schoolexamen af met een tweejarig programma van toetsing en afsluiting (PTA). Het PTA beschrijft de manier waarop de leerlingen de verplichte stof van het schoolexamen afronden. Dat betekent dat leerlingen bij veel vakken een extra jaar hebben om zich zo goed mogelijk voor te bereiden op het afsluiten van schoolexamenonderdelen.

We evalueren formatief. Dat wil zeggen dat een toets of opdracht dient als startpunt van nieuw leren. Ook zijn er summatieve toetsen of opdrachten. Dit zijn onderdelen bedoeld om delen van de stof af te ronden (vooral van belang in de bovenbouw als onderdelen van het schoolexamen worden afgerond).

Begeleiding

We werken met groepen met maximaal 24 leerlingen. Iedere leerling heeft een persoonlijke mentor met wie hij regelmatig een persoonlijk coachgesprek heeft. In het coachgesprek formuleert de leerling de eigen ontwikkelvraag. Bijvoorbeeld: hoe krijg ik meer uitdaging, hoe kan ik versnellen bij een bepaald vak, hoe kan ik bij een vak beter leren studeren, enzovoort. Daarnaast zijn er verschillende vormen van gerichte ondersteuning beschikbaar voor de leerlingen die dat nodig hebben: coachlessen om essentiële hiaten in voorkennis weg te werken of om remediërend aan leerstrategieën te werken.

Een, met name voor de (zeer) hoogbegaafde leerlingen (IQ ruim boven 130), zeer belangrijk aspect van VIA Hageveld, dat als het ware vanzelf ontstaat, is het effect van de ‘peer group’. Dit effect ontstaat vanzelf doordat veel leerlingen uit deze groep VIA als optie kiezen. School wordt daarmee een plek waar ze dagelijks met ontwikkelingsgelijken kunnen omgaan (regelmatig voor het eerst in hun leven). Dit komt hun sociale, emotionele en identiteitsontwikkeling ten goede.

Er is in de basisondersteuning kennis en aandacht voor de al eerder genoemde specifieke begeleidingsbehoeften zoals het wegwerken van hiaten in basiskennis, het leren omgaan met motivatieproblemen, het verbeteren van vaardigheden op het gebied van planning en organisatie, het leren omgaan met een fixed mindset, perfectionisme en faalangst en de hoge lat die leerlingen zichzelf op kunnen leggen. In het programma wordt al zoveel mogelijk rekening gehouden met deze aspecten. Voor leerlingen die hierbij meer (individuele) aandacht nodig hebben, kan er trajectbegeleiding worden ingeschakeld.

Hoogbegaafde leerlingen kunnen op hun tiende of elfde jaar cognitief al klaar zijn voor het voortgezet onderwijs, terwijl dat op andere vlakken wellicht nog niet helemaal het geval is. Wij staan open voor toelating van jonge leerlingen tot onze brugklas, als dat de beste optie is. Daarbij hanteren we een minimumleeftijd van 10 jaar. Ook hier geldt weer een 'peer-effect' dat we hiervoor al noemden, maar dan gericht op de jonge leeftijdsgenoten. Voor leerlingen en hun ouders blijkt de gedachte dat hun kind niet het enige kind is dat deze vroege overstap maakt, veel angst en onzekerheid weg te nemen. Ook een aantal andere aspecten maakt dat VIA geschikt is voor jonge leerlingen. We werken met groepen van 24. Het team van docenten én trajectbegeleiders heeft inmiddels ruime ervaring met jongere leerlingen. Er is een vast, zeer ervaren team dat de lessen gedurende meerdere jaren verzorgt. De medewerkers en leerlingen leren elkaar dus goed kennen. Daarnaast worden de meeste theorielessen in een 'eigen' deel van het gebouw gegeven. Tegelijkertijd zijn ook jonge leerlingen onderdeel van het grote Hageveld waar dagelijks 1500 leerlingen en medewerkers werken en leren en waar het middelbareschoolleven zich in alle facetten afspeelt.

Leerlingen met een grotere ondersteuningsbehoefte

We hebben inmiddels ook ervaring met leerlingen die op de basisschool of in het voortgezet onderwijs elders, deels of helemaal waren uitgevallen. Deze leerlingen zijn alleen na een uitgebreide intake toelaatbaar. Voorwaarde is in ieder geval dat de leerling minstens deels onderwijs kan volgen (met zicht op volledig volgen van onderwijs), en dat er adequate externe behandeling wordt ingezet. Van belang hierbij is dat er een integrale aanpak is, waarbij ouders, school, externe ondersteuning en de leerplichtambtenaar met elkaar samenwerken. Vanwege het zeer intensieve karakter van onderwijs en begeleiding aan deze leerlingen is het aantal dat we met deze ondersteuningsbehoefte in VIA aan nemen, beperkt. Afstemming binnen het samenwerkingsverband is hier altijd noodzakelijk.

Voor welke leerling is VIA Hageveld dus geschikt?

Om ons onderwijs succesvol te laten zijn is het belangrijk dat de groep een gebalanceerde samenstelling heeft. Dit zowel qua IQ, leeftijd, motivatie en begeleidingsvraag. Daarmee bereiken we dat binnen de peergroup er verschillende voorbeelden zijn waaraan leerlingen zich kunnen spiegelen. Voor toelating tot VIA Hageveld hanteren we geen IQ-grens. Een test is niet verplicht. Van veel VIA-leerlingen is het IQ echter wel bekend. Daaruit blijkt dat de meerderheid wel een IQ van 130+ heeft (zeer begaafd). Een deel van de leerlingen heeft een IQ dat past bij 'uitzonderlijk begaafd' (145+).

Op basis van de kenmerken van ons onderwijs en de basisbegeleiding kan worden gesteld dat het gaat om meer- en hoogbegaafde leerlingen (met een vwo(+)-advies) met een voorkeur voor zelfsturend leren (autonoom) vanuit grote opdrachten met een compact gemaakt programma en veel extra's. Leerlingen dus met een grote leerehonger (in ieder geval in potentie aanwezig, zie ook eerder in deze tekst), brede interesse en de wil en het vermogen om zich niet alleen kennis, maar ook vaardigheden eigen te maken. We realiseren ons dat er tussen dit geschetste beeld en waar een leerling bij binnenkomst staat, een verschil kan bestaan (ook vanwege de al genoemde asynchrone ontwikkeling).

Belangrijk is dat de leerling, ouder(s) én de basisschool het potentieel van het kind herkennen. En dat de leerling zich, binnen ons onderwijs en met de geboden begeleiding, wil gaan inzetten om tot het geschetste eindbeeld te komen.

Voor wie is VIA Hageveld niet geschikt?

We werken vaker vanuit leerlijnen en niet vanuit een periode- of jaarprogramma om ons onderwijs zoveel mogelijk bij de individuele leerling te laten aansluiten. Dat vraagt dat een leerling daar zelf mee om kan gaan. VIA is daarom niet geschikt voor leerlingen met een grote behoefte aan structuur en voorspelbaarheid en moeite met zelfstandig en zelfsturend werken. We zien ook dat leerlingen het lastig kunnen vinden om te werken met open opdrachten die een beroep doen op voorstellingsvermogen, 'out-of-the-box' denken en creativiteit. Zij zien hiervan niet de kans maar de bedreiging (wat moet ik dan precies doen, wat verwachten 'ze' van mij?). Leerlingen die zich herkennen in de omschrijvingen hiervoor lopen meestal vast bij ons. Ze stappen dan over naar regulier of soms speciaal onderwijs, waar een meer geleide aanpak in kleine stappen leidt tot overzicht en meer succeservaringen.

Leerlingen met ernstige psychische of lichamelijke klachten, al dan niet gerelateerd aan de begaafdheid, waarbij zorg voorliggend is, kunnen we in VIA niet begeleiden. Een enkele keer is voor deze leerlingen (tijdelijke) ontheffing van leerplicht verleend. Dit geeft aan dat onderwijs voor deze leerlingen niet aan de orde is.